

Митнік Ірена, Подгаєцька Ірена, ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА ІДІОЛЕКТІВ МЕШКАНЦІВ СЕЛА РУДА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ у: THE WORLD OF SCIENCE AND INNOVATION. Abstracts of VII International Scientific and Practical Conference London, United Kingdom 10-12 February 2021, Editor Komarytsky M.L., London: Cognum Publishing House 2021, с. 738-742 ISBN 978-92-9472-197-6

ФОНЕТИЧНА СИСТЕМА ІДІОЛЕКТІВ МЕШКАНЦІВ СЕЛА РУДА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Митнік Ірена,

д. ф. н.

Подгаєцька Ірена

випускниця магістратури

кафедра україністики

Варшавський університет

E-mail: iwmytnik@uw.edu.pl

E-mail: ipodhajecka@student.uw.edu.pl

Вступ

Ідіолекти мешканців села Руда Кам'янка-Бузького району Львівської області, а також його говірка, досі не вивчені, проте південно-західне наріччя, на території якого розташований цей населений пункт, віддавна є об'єктом аналізу діалектологів [2,5,6,9,11,12,13]. Село Руда знаходиться в ареалі волинського говору, але, з огляду на відносно невелику (26 км) віддаленість від межі з наддністрянським говором, утворює змішану діалектну зону.

Мета статті – дослідити вибрані компоненти фонетичної системи ідіолектів двох мешканців села Руда Львівської області. Під поняттям «ідіолекту» розуміємо «індивідуальну мову» [3], «індивідуальний говір, (...) сукупність індивідуальних особливостей, що характерні мові даного

індивіда; індивідуальний різновид мови» [1]. За словами К. Полянського ідіолект є важливою мовознавчою одиницею, оскільки діалектологи часто використовують ідіолект одного представника групи для характеристики говірки [17].

В основу лінгвістичного аналізу мовлення мешканців села Руда покладено його говірку, а також визначення певних явищ, які об'єднують її з говорами Львівської області.

Джерельну базу становить діалектний матеріал, записаний у мешканців села у 2019 р. Його слід вважати унікальним, оскільки сучасне молоде покоління селян розмовляє в основному літературною мовою, а говіркові елементи у їхньому мовленні, це лише вкраплення. Інформаторами було подружжя – 81 річна жінка, Марія Ольга Дацишин та 85 річний чоловік, Василь Дацишин. Це автохтонні мешканці села, а історія їхніх родів, етнічне походження та життєвий досвід віддзеркалюють складну історію регіону неоднорідного в плані етнічному, культурному та конфесійному. Мешканців села Руда Кам'янка-Бузького району відрізняє віросповідання, освіта, фах та етнічне походження. Багато із них, це нащадки поляків, дехто переїхав сюди з інших регіонів України, наприклад з Гуцульщини.

Теоретичну базу статті формує цілісне дослідження ідіолектів мешканців села Руда Львівської області Ірени Подгаєцької, проведене у рамках семінару на ступінь магістра на кафедрі україністики Варшавського університету [14]. Воно охоплює як фонетичну, морфологічну, так і лексичну мовні системи.

Аналіз фонетичної системи ідіолектів мешканців села Руда Львівської області

Розташування досліджуваного села у змішаній діалектній зоні спонукає аналізувати зібраний матеріал з урахуванням визначення мовних

характеристик властивих як волинському, так і наддністрянському говорам, а також характеристик спільних обом цим ареалам.

1. Фонетичні риси характерні для волинського говору

У зібраному матеріалі помічено такі риси властиві фонетичній системі волинського діалектного ареалу [2,6,13,15,16]:

- голосні звуки *є* та *я* на місці давнього носового *е*: *запрежу*, *взети*, *горечий*, *легти*, *леже*, *котета*, *тешко*, *порядки*, *тисечу*, *привезаў*, *але*: *перев'язувати*;
- вживання паралельних фонетичних форм прикметника *багатий*: *богатий*, із збереженням у другому випадку давнього етимологічного *о* у ненаголошеній позиції;
- регресивна та прогресивна асиміляція в давньому іменнику *бъчела*: *пчола* та *бджола* [7: 208];
- наявність паралельних звукосполук *ки* та *кі* в іменнику *сокира*: *сокіра* – *сокира*;
- наявність, тільки у мовленні пана Василя, іменників середнього роду з подовженим м'яким приголосним перед флексією: *населення*, *життя*;
- приставний приголосний *г* перед *о*: *гоУріхи*;
- наявність твердого, а також м'якого *т* у закінченні 3-ї ос. одн. дієслів теперішнього часу: *боУлит*, *виститьсі*, *світитьсі*. М'яке *т* послідовно фіксується у зворотніх дієсловах.

2. Фонетичні риси характерні для наддністрянського говору

Аналіз зібраного матеріалу дозволив виділити такі риси властиві наддністрянському діалектному ареалу [4,6,9,13,15,16]:

- похилене *и* до *е*, яке виникло на місці давнього *ъ* в іменнику *відро*: *ви^едро*;
- звук *і* (*ї*) на місці давнього ненаголошеного носового *е*: *місіць*, *дев'іть*,

десіть, піт'найціть, дваїціть;

– перехід фонем *и* після приголосних *к, х* у ненаголошеній позиції в *е* (з пом'якшенням попереднього приголосного звука): *кедати, хетрий;*

– наявність на місці давнього *ј* епентетичного *л'*: *здоровлє;*

– втрата довготи м'якими приголосними у формах іменників середнього роду типу: *весіле, житє.*

3. Фонетичні риси характерні для волинського та наддністрянського говорів

І. Матвіяс стверджує, що ознакою наддністрянського та волинського говорів є перехід ненаголошеного *о* в *у* [13: 64,79]. Звуження і підвищення артикуляції ненаголошеної фонем *о* в досліджуваному матеріалі дуже помітне. «Укання» характерне, зокрема для південноволинських говірок, у зібраному матеріалі воно помірне, не сильне. Фонема *о* тут здебільшого похиляється до *у*, причому у мовленні пані Марії це явище фіксується набагато частіше, ніж у мовленні пана Василя, напр.: Чи шось його *ноУга боУлит* (...). Мама *вдоУва*, а *роУдина* така шо не *поУможе*, бо сі всі *боУяли*. (...) Ну во *гулубці* пісні, гриби, оселедець кину на кип'яток. (...) *Тато роУ'биу в артілі, мешти, чобоУти шиу, ті роУз'рухи^і були, бандери.* (Марія Дацишин); На стіл поставили хрестик, *соУлому* і черпалисьмо *соУ'бі*. (Василь Дацишин). Похилення фонем *о* до *у* наявне також у словах з повноголосною звукосполюкою *-оло-*, напр.: *золоУто, моУлоУко. КоУрову і коня німці забрали, (...). Я нас худобу людім, щоб моУлоУко давали.* (Василь Дацишин).

Крім цього в аналізованому матеріалі зафіксовано ще такі спільні обом діалектним ареалам риси:

– частка *ся* при зворотніх дієсловах переважно має фонетичну форму *сі*: *пастисі, боУ'ітьсі, наро'биу'сі, робитьсі*, але: *роУ'диу'ся, дивитися;*

- наявність у мовленні пана Василя звукосполук *кі, гі, хі*: *мухі, руки, ноги, птахі*;
- наявність голосних звуків *о* або давнього *е* після шиплячих: *бджола, пчола, вчєра, шєстий*;
- тверда вимова фонєми *р*: *бурак, бурака, лікара (лікар)*;
- приставний приголосний *в* перед *о*: *вогірки, вочі*.

Підсумки

На основі проведеного аналізу визначено деякі особливості ідіолектів мешканців села Руда Кам'янка-Бузького району Львівської області, що стосуються фонетичної системи. Підтверджено приналежність цих ідіолектів до волинського говору, проте виявлено численні елементи наддністрянського говору. Визначено їхні своєрідні риси. Ідіолект Марії Дацишин більш насичений прикладами похилення голосного *о* до *у*, ніж ідіолект Василя Дацишина, натомість тільки у мовленні Василя Дацишина зафіксовано приклади іменників середнього роду з подовженим м'яким приголосним перед закінченням, а також слів зі звукосполуками *кі, гі, хі*.

Список літератури:

1. Ахманова О. Словарь лингвистических терминов. Москва. – 1966.
2. Бєвзєнко С. П. Українська діалектологія. Київ . – 1980.
3. Бусєл В. Та ін. (ред.). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ. – 2005.
4. Гриценко П., Наддністрянський говір // Русанівський В. М. [та ін.]. (ред.). *Українська мова: енциклопедія*. Київ. – 2000.
5. Жилко Ф. (ред.). *Українська лінгвістична географія*. Київ. – 1966.
6. Жилко Ф. *Говори української мови*. Київ. – 1958.
7. Жовтобрюх М. А., Русанівський В. М., Скляренко В. Г. *Історія*

української мови. Фонетика. Київ. – 1979.

8. Закревська Я. В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. Київ. – 1976.

9. Залеський А. М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. Київ. – 1973.

10. Кононенко І., Митнік І., Романюк С., (ред.). Тенденції розвитку української граматики. Частина III, Варшава – Івано-Франківськ. – 2015.

11. Коць-Григорчук Л. Лінгвістично-географічні дослідження українського діалектного простору. Нью-Йорк-Львів. – 2002.

12. Матвіяс І., Закревська Я. (ред.). *Атлас української мови*. Т. 2. Київ.– 1988.

13. Матвіяс І. *Українська мова та її говори*. Київ. – 1990.

14. Подгаєцька І. Ідіолект мешканців села Руда Львівської області. Дипломна робота, кваліфікаційний рівень: магістр. Робота написана під науковим керівництвом д-р габ. Ірени Митнік на кафедрі україністики Варшавського університету. Варшава. – 2020.

15. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. Львів. – 1957.

16. Dejna K. *Gwary ukraińskie Tarnopolszczyzny*. Wrocław. – 1958.

17. Polański K. (red.). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław. – 1999.